İşaretler ile Simgelerin
Oluşturulması ve Anlamlandırılması – 4

İkinci Bölüm – Konuşma Belirten İşaretler

1. Düşünceden "Resim"e

1.1. Prototip

İnsan zekâsının kökeni ve gelişimi, bir araştırma konusu olarak, bugün her zamankinden daha fazla ilgi çekmektedir. Prehistorik "düşünce"ye ilişkin yeni bulgular, bir yapbozun parçaları gibi sürekli birikmekte, bunların mantıklı bir şekilde düzenlenmesi için çalışmalar da aralıksız sürmektedir. Kaya duvarlarına kazınmış, kesilmiş ve boyanmış işaretler şeklindeki kayıtlar, milattan önce yaklaşık 60.000 yıl önceki Buzul Çağı'ndan günümüze kadar ulaşmıştır. Bu anıtları yazının öncülleri olarak görmek çekici gelmektedir. Çok geniş bir anlamıyla bunlar kesinlikle öncüllerdir; ancak hiçbir şekilde bugün yazı hatta piktografik yazı olarak adlandırılan şeyin bile doğrudan bağlantılı örnekleri olarak görülemezler.

O erken dönemlerde, insanlık konuşmanın ilk kaydını yapma girişiminden çok daha yaşamsal işlerle meşguldü. Mağara resimleri, doğaüstü güçlere duyulan korkudan, tamamen hayatta kalma ve doğal içgüdülerin tatmin edilmesi amacıyla üretilmiş büyülü bir çağırma aracı olarak değerlendirilmelidir.

1.2. Konuşma ve Jestler

Yazının ortaya çıkmasından önce, milyonlarca yıl boyunca gelişen bir tür konuşma, bir iletişim sistemi vardı. Bu sistemin başlangıçta kısmen seslerden oluştuğu varsayılabilir. Ancak şüphesiz bu, işitme duyusuna özel olarak hitap etmeyen diğer anlatım biçimleriyle de destekleniyordu.

Kaya üzerine resim

Kum üzerine çizim

Tüm hayvan türleri bilgi gönderir ve alır; ancak bu bilgi tüm duyuların alanlarında anlatılır: Görme, işitme, dokunma, koku alma, tat alma… Bu nedenle, özgün "dil" sadece seslerden ibaret değildi; aynı zamanda birçok jestten de oluşuyordu; temaslar, koklamalar, vb…

Bu düşünce, "beden dili"nin yazılı kayıtların kökeninde ne kadar yer tuttuğu sorusunu akla getirir.

İçsel bir gereksinme, konuşmacıları, söylediklerini çizimler ya da figüratif jestlerle desteklemeye yöneltir. Örneğin, bir plajda, konuştuğumuz şeyi açıklığa kavuşturmak için parmağımızla kumun pürüzsüz yüzeyine çizim yapmaya karşı koyamayız.

Tarihsel zamanımıza çok daha yakın olan Neolitik Çağ'da, insanlar zaman ve mekânın kendi sınırlarını tanımaya ve kavramaya giderek daha fazla çaba harcadı. Yaşam ve ölümün bilincine varmak, icat için bir motivasyon ve kendini onaylama dürtüsü sağladı. Geçmiş deneyimleri, gelecek planlarını, umutları ve korkuları anlatmak, bu yeni algıları kaydetmek istemi, gelişim sürecinin doğal, ancak daha geç bir devamı gibi görünmektedir.

Prehistorik bir çizimi düşündüğümüzde, resme eşlik eden açıklayıcı ritüel veya anlatımsal sesler ile jestlerin de resimle yakından ilişkili olduğu fikri ortaya çıkar.

Çizimler bize ulaşmıştır, ancak konuşma ve bununla birlikte işaretlerin anlamı doğrudan aktarılmamıştır. Anlatılan düşüncenin "grafik" kaydı, bir yandan konuşulan sesler, diğer yandan açıklayıcı jestler olmak üzere iki yönlü bir gelişme içinde yer almaktadır.

M.Ö. 10,000 dolayı

Yavaş yavaş bu tamamlayıcı anlatım biçimi, aynı anlatımlarla ilişkili olarak aynı işaretlerin kullanılmasına yol açmıştır. O anda resimler, düşünülmüş ve söylenmiş olanı, zaman sınırı olmaksızın tekrar tekrar temsil edilebilecek yani "okunabilecek" şekilde sabitleyen bir yazı hâline gelmiştir.

2. Konuşmayı Sabitlemek

Düşünce ve konuşmanın gerçek bir kaydı anlamında yazılması, çizilmesi ve işaretlemesinin, konuşulan heceler, sözcükler ya da cümlelerle doğrudan ilişkili olarak ortaya çıktığı andan itibaren var olduğunu söyleyebiliriz.

Erken dönemlerin ilk "yazıcıları"nın M.Ö. 5. binyılda Ortadoğu'da var olduğunu düşünebiliriz. Piktogramlar olarak bilinen bu işaretlerin yardımıyla, nesneler, tarihleri ve eylemler şematik olarak temsil edildi. Ancak, gerçek anlamda yazı, insanların, kendi doğrusal düşünce akışlarına uygun olarak işaretleri yatay ve dikey olarak sıralamaya başladıkları anda ortaya çıktı. Böylece, işaretlerin hizalanması yavaş yavaş belirlenmeye başladı ve sürekli olarak tekrarlanan kullanımla, yazı kültürlerine dönüştü.

Hitit Piktogramları (M.Ö. yaklaşık 4000)

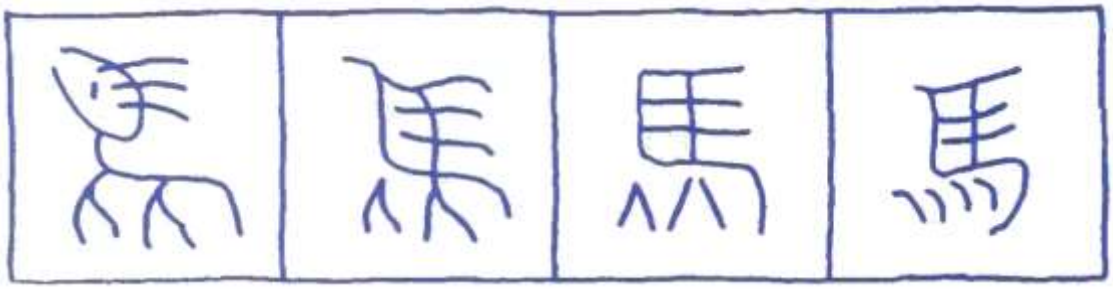
2.1. Yazı Geliştirmenin İki Yolu

Resim tarzındaki işaretler, doğal bir gelişim süreciyle ortaya çıkan tüm yazıların kökeninde mutlaka yer alır. Bir dilin kesin grafiksel sabitlenmesine giden zahmetli ve çok farklı yolları incelerken, iki ana kategori saptanabilir.

a) Resim tarzında kalmış yazı sistemleri

Bu kategori, yüzlerce yıl boyunca bile devrim niteliğinde bir değişim geçirmemiş, ancak stilize edilmiş olsalar da işaretlerini resim tarzındaki aşamada tutmuş tüm yazı sistemlerini içerir. Bunun canlı kanıtı Çince yazı sistemidir. Örneğin, bir atın işareti arkaik biçiminde açıkça tanınabilir ve daha sonra sistematikleştirilmiş olsa da temel çizgiler ve hareketler modern yazıda hâlâ yer almaktadır. (dört bacak, baş, kuyruk vb.)

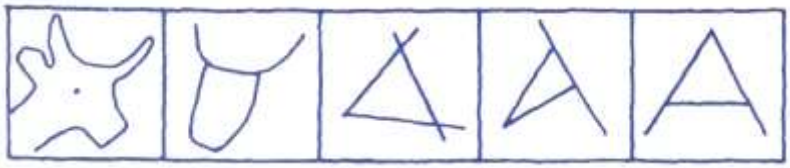
Çin karakterlerinin gelişimi:

At (arkaik) At(modern)

b) "Alfabetik" yazı sistemleri

Bu kategori, özgün resim tarzındaki işaretlerin yüzyıllar boyunca tamamen fonetik işaretlere dönüşmüş ve çizgileri en uç noktada basitleştirilmiş tüm yazı sistemlerini içerir. Bu durum en açık şekilde Latin alfabesinde görülür. Gösterimin ilk panelinde, boğa anlamına gelen "alef"in kulaklar, boynuzlar ve göz gibi tüm detayları içeren erken dönem resim tarzındaki işareti gösterilmektedir. İşaret geliştikçe, görüntünün resim tarzındaki anlamlı kısımları yavaş yavaş çıkarılır ve sonunda A harfi tümüyle soyut bir şekil olarak ortaya çıkar.

Hiyerogliften modern fonetik karakter olarak A'ya…

2.2. Ortak bir köken mi?

Uygarlığın sayısız yazılı dilinin tarihini inceleyenler, işaret oluşumunun ortak bir kökenini boşuna arar. Farklı bölgelerin ve kıtaların ilkel yazı sistemleri arasındaki benzerlikleri ve ilişkileri keşfetmek için pek çok girişimde bulunulmuştur. Ancak bunlar kesin olarak kanıtlanamamıştır. Kanıtlanması da olası değildir.

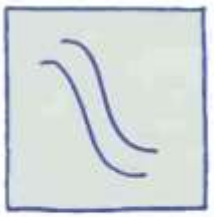
Bununla birlikte, en azından tüm halklar için ortak olması gereken nesnelerin resim tarzındaki temsilinde, temel işaretler arasında bazı benzerlikler vardır.

Bu bağlamda, insan ve hayvan figürlerinin, ok gibi tipik silahların temsilini düşünmek yeterlidir.

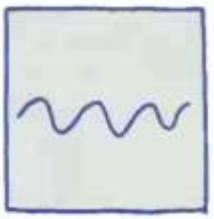
Ay, tüm dünyada kesinlikle orak şeklinde, dağ üçgen şeklinde, su dalga çizgisi şeklinde temsil ediliyordu.

Ancak bu gerçekler hiçbir şekilde özgün bir yazı sisteminin, yani bir "asıl belge"nin varlığını göstermez; daha çok tarihten önceki dönemlerde yazıcıların keskin gözlem güçlerini ve özel yorumlama yeteneklerini ortaya koyar.

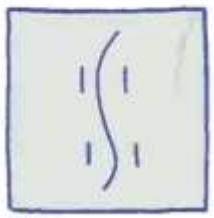
Arkaik "su" işareti

Mezopotamya

Mısır

Çin

2.3. Kalıtsal Arketipler

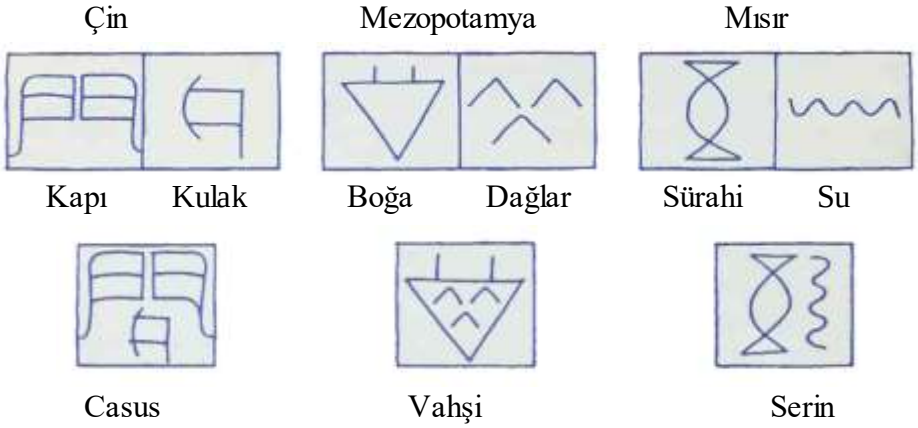
Bazı düşüncelerin, doğumdan itibaren ortak bir simgesel yoruma sahip kalıtsal "arketipler" olarak bilinçaltımızın derinliklerine yerleşmiş olduğunu belirtilmeliyiz. Bir kedi yavrusu, ilk kez bir fare görmeden önce zihninde "fare" imgesine sahip midir? Bir çocuk, yanmadan önce ateşi "tehlike" olarak tanır mı? Bu, araştırmamızın kapsamını çok aşan temel bir soruyu gündeme getirir: Resim tarzındaki bir kavram doğuştan var olabilir mi yoksa bilinçaltına bir anı olarak girebilmesi için önce deneyimlenmesi mi gerekir?

2.4. Piktogramdan İdeograma

Birleşik bir gösterimde, üç büyük kültürün işaretlerini karşılaştırmaya ve bu piktografik yazıların bazı temel ilkelerini belirtmeye çalışalım.

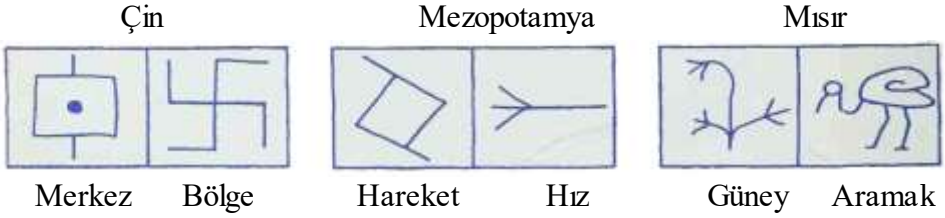
İlk sırada (soldan sağa) eski Çin işaretlerinin arkaik biçimleri, Mezopotamya çivi yazısının öncülleri ve Eski Mısır hiyeroglifleri yer alıyor. Her stil şunları gösteriyor:

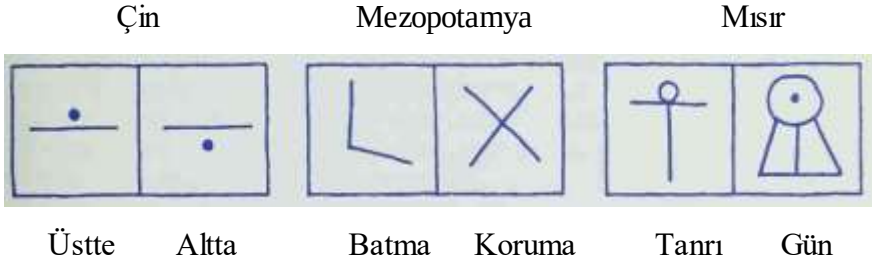
Aşağıdakinde ise, her bir işaret çifti birleştirilerek daha karmaşık bir anlatım sağlanmıştır.

Bu tarz birleşim, iki işarete uygun olarak bir niteliği yansıtır: Kapının arkasındaki kulak "dinlemek" veya "kulak misafiri olmak" anlamına gelir; boğanın kafasındaki dağlar "vahşi" anlamına gelir (boğa dağları özler); sürahi ile ilişkili su 'taze' veya "serin" anlamına gelir.

Diğer üç örnekte ise her biri soyut anlam taşıyan iki piktogram görülmektedir. Çincede hedefteki nokta (ok) "merkez", dört yönün gamalı haçı "bölge" anlamına gelir. Güneşin özgün çivi yazısı işareti "hareket000", ok ise "hız" demektir. Üçüncü panelde, iki tamamen figüratif hiyeroglif işareti soyut kavramları gösterir: Güneşe doğru eğilen bitki "güney" anlamına gelir ve başı aşağıda olan kuş "aramak" eylemini temsil eder.

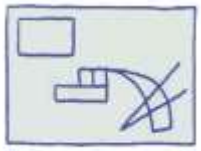
Bu son örnekte, resim tarzında altı işaret görülüyor: Bir çizginin üstüne veya altına yerleştirilen nokta, Çincede "üstünde" veya "altında" anlamına gelir. Geniş açı, Mezopotamya dilinde "batmak", çapraz çizgi ise "korumak" demektir. Mısırlıların "tanrı" anlamına gelen haç işaretinde, insan figürü hâlâ tanınabilir; "gün" anlamına gelen hiyeroglifte ise sabah, akşam ve öğle saatlerinde güneş ışınları açıklayıcı bir işlev görür.

2.5. Belirleyiciler

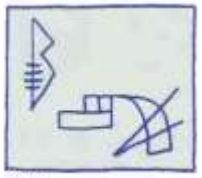
Burada, tüm dil sistemleri ve gramerlerinin gelişiminde önemli olan ana süreçleri açıklamak uygun olurdu ama böyle bir işlem, tamamen grafiksel değerlendirmelerimizin sınırlarını aşar.

Çarpıcı bir örnek olarak, bu noktada sadece önemli kurallardan birine, yazının ilk kurallarında çok önemli bir rol oynayan "belirleyici" kuralına değineceğiz.

Tarla

Sümer dilinde "saban" anlamına gelen nesne işareti, "arazi parçası" anlamına gelen dikdörtgenin yanında durduğunda, belirleyici bir işaret haline gelir ve böylece onun "tarla" olduğunu belirtir.

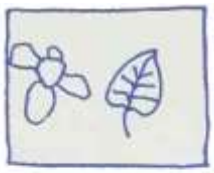

Çiftçi

Aynı "saban" işareti, "adam" veya "kişi" anlamına gelen piktogramın yanında durduğunda ise "çiftçi" için belirleyici hale gelir. Adam işaretindeki ek çapraz çizgiler, hiyerarşik değer veya rütbenin göstergesidir.

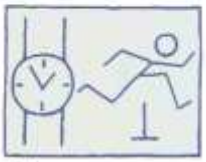
2.6. İdeogramdan Fonograma

Konuşmanın kaydedilmesindeki en önemli gelişmelerden biri, bir kavramı kâğıda dökmek için değil, hece sesini yeniden üretmek amacıyla piktogramların kullanılmasıdır.

Bee Leaf

Bu işlem, piktogramı fonogram haline getirir. Kelime oyunu veya rebus biçiminde, örneğimizde Almanca ursprung (köken) kelimesi, uhr (saat) ve sprung (sıçrama) resimleriyle temsil edilmektedir.

Uhr-sprung

İngilizcede, bir fonogram "bee" (arı) ve 'leaf' (yaprak) resimlerinden oluşarak "belief" (inanç) kelimesini belirtebilir.

Bu şekilde, hece işaretleri resim ve fikir işaretlerinden oluşturulmuştur: yazıtın anlamı değil, aynı zamanda dile getirilişi de yazıya kalıcı olarak sabitlenmiştir.

3. Piktogramların Grafik Zenginliği

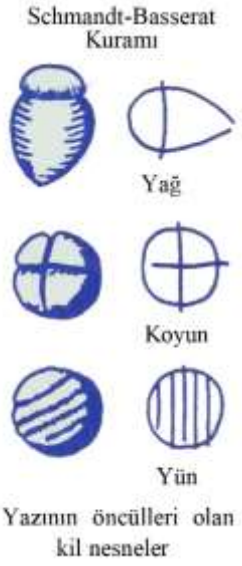
3.1. Sümer Piktogramlarından Çivi Yazısına

Dicle ve Fırat nehirleri arasındaki Mezopotamya'da, MÖ 4000'den önce bile bilinmeyen bir ırktan oluşan Sümerler yaşıyordu. Bu halkın büyüleyici kültürü, tarihinin sisleri arasında hâlâ büyük ölçüde gizli kalmıştır. Olasılıkla kuzeydoğudan göçebe kabileler olarak göç ederek, bu iki nehir arasındaki verimli ovaya yerleşmiş ve zorlu iklim koşulları altında kültürlerini geliştirmişlerdir. Bu zorluklar, entelektüel, ekonomik ve sosyal karakterleri üzerinde büyük bir etki yaratmıştır.

Semitik halefleri gibi, Sümerler de mantıklı ve bilimsel bir zihniyete sahipti. Bu da yazılarından açıkça anlaşılmaktadır.

Sümer yazısının en eski örnekleri M.Ö. 4. binyıldan kalmadır ve genellikle "yazı" olarak tanımlanabilecek en eski kayıt örnekleri olarak kabul edilir. Bunlar, kil üzerine kazınmış piktogramlardır ve düz çizgilerin çok baskın olduğu bu örnekler, spatula ile kile iz bırakma tekniğinin çok erken dönemlerde kullanıldığını göstermektedir. Neolitik Çağ için, formların bu kadar basitleştirilmesi oldukça şaşırtıcıdır ve doğal olarak bu piktogramların daha eski, henüz keşfedilmemiş versiyonları da olup olmadığı sorusu akla gelmektedir.

Güçlü bir şekilde stilize edilmiş çizimler, ya tam nesnelerin temsilleri ya da bunların daha ayrıntılı olarak gösterilen parçalarıdır. En son kuramlardan biri, Sümer piktogramlarını Ortadoğu'daki birçok arkeolojik alanda bulunan çok çeşitli şekillere sahip birçok küçük kil nesneyle ilişkilendirir. Şimdiye kadar, bu konuya pek az ilgi gösterilmiştir.

Yazının öncülleri olan kil nesneler

Bu figürlere, oyuncak, süs eşyası veya muska olarak önemsizlikler atfedilmiş ve pek ilgilenilmemiştir. Ancak şimdilerde, bu kil figürlerin çoğunun en eski piktogramlara şaşırtıcı derecede benzediği görülüyor. Örneğin, yağ, koyun, yün vb. piktogramları, binlerce yıl öncesine dayanan bu nesnelerin tam çizimleridir. Bu figürler, ticaret amacıyla bir envanter tutulmuş gibi, genellikle içi boş kil kapların içine konmuştur. Böylece, belirli sayıda nesne, belleğe yardımcı olmak için kap içinde tutulmuştur. Bu kaplarda kaydedilen sığırların veya tahıl çuvallarının sayısı, daha sonra dış yüzeye küçültülmüş ve stilize edilmiş bir biçimde kazınmıştır. Böylece, bir figürinden bir işaret türetilir.

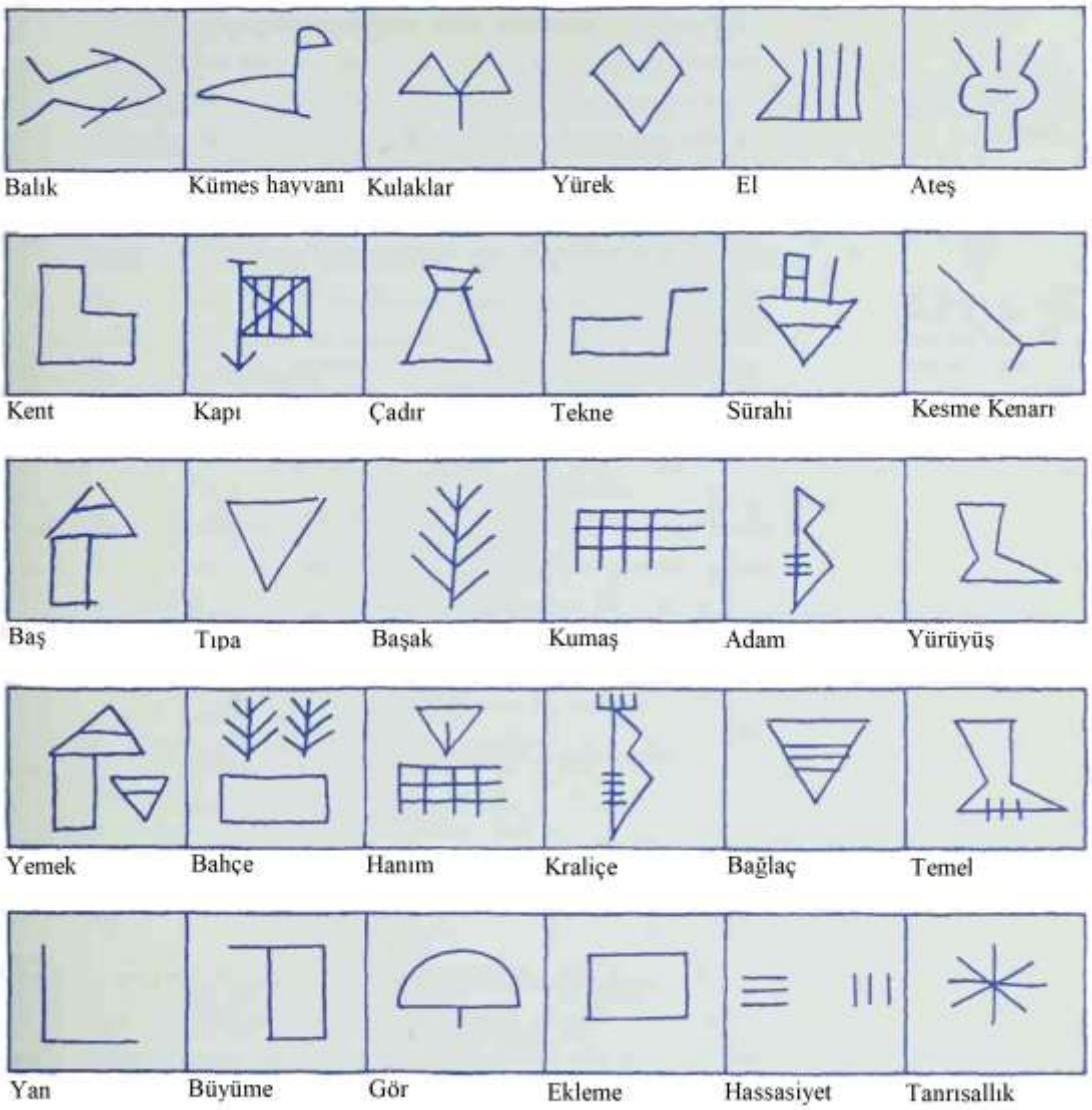
Bu kuram, ilk piktogramlar çizilmeden çok önce stilize edilmiş olan görüntülerin basitleştirilmesine bir yanıt sunar. Bu görüntüler, M.Ö. 8. binyıla kadar uzanan, üç boyutlu, yazının ilk örnekleri sayılabilecek kalıplanmış kil figürinler şeklindeydi.

Sümer dilinde erkek (penis) ve kadın (vulva) anlamına gelen işaretleri, aynı çağın aynı anlama gelen Mısır hiyeroglifleriyle karşılaştırmak şaşırtıcıdır. Hiyeroglifler tüm bedeni gösterir; ancak "okunabilir yazı" bakımından güçleri, Sümer işaretlerine göre çok daha azdır.

Resim tablomuz, Sümer yazı stilinin ne kadar temel öğelerle sınırlı olduğunu göstermektedir.

Örneğin dört parmağın uzanmış ve başparmağın hareketli olduğu anatomik mekanizmanın açıkça şematize edildiği "el" işaretinde, stilizasyonun çok belirgin grafik gücüne bakın… Anlamı bakımından kolayca okunabilen bu işaretlerle birlikte, açıklama ya da öğrenme süreci olmadan deşifre edilemeyen daha soyut bir anlamı olan geometrik işaretler de vardır. (alt sıra)

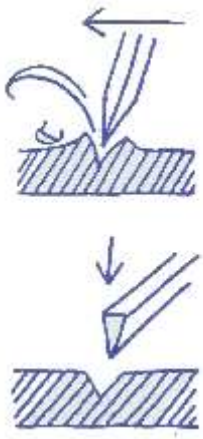
En eski Sümer piktografik yazı, yaklaşık M.Ö. 3500

Özellikle ilgi çekici olan, belirleyici sistemin kullanımıyla yeni anlamlar vermek için birkaç işaretin bir araya getirilmesidir. (son satırdan bir önceki)

3. binyılda Sümer yazı stili tamamen değişti. Bildiğimiz başka hiçbir yazı sistemi bu kadar önemli bir dönüşüm geçirmemiştir.

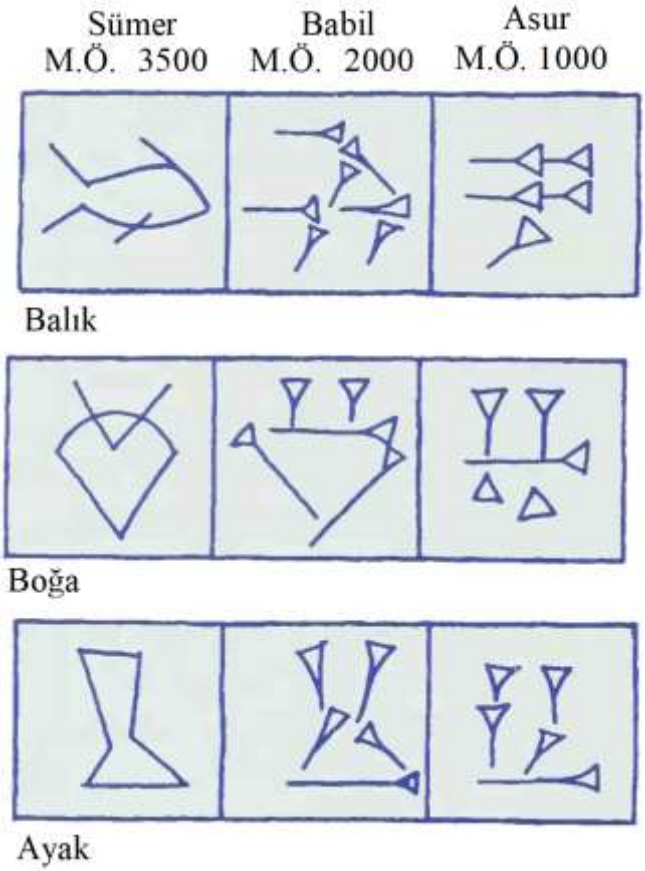
Mısır'ın görkemli anıtlarının aksine, Sümerler daha hareketli bir mizaca sahipti. Bu da ulaşım ve bilgi alışverişini yazının en önemli faktörü haline getirdi. Kil tabletler ana malzeme olarak kullanılıyordu. Güneşte veya ateşte pişirildikten sonra, taşınabilir ve yığınlar halinde saklanıyordu.

Çivi yazısı veya "kama şeklinde" yazı, adını kil üzerine eğik bir şekilde baskı uygulayarak oluşturulan düz çizgi şeklindeki üçgen biçimli birimlerden almıştır.

Bu baskı tekniği, hızlı yazarken vuruşun kenarında pişirme ve istiflemede engel teşkil edecek talaş veya çıkıntılar oluşturmadığı için, çizme tekniğine göre giderek tercih edilmeye başlanmıştır.

Çivi yazısı, yazı biçimlerinin sadece bilinçli düşünceyle değil, eldeki malzemenin doğası gereği de nasıl geliştiğinin tipik bir örneğidir.

Milattan önceki üç bin yıl boyunca, çivi yazısı formu ve işaretleri değiştirildi, basitleştirildi ve komşu halkların dillerine uyarlanmasına başlandı.

İşaretlerin özgün piktografik kullanımı zamanla fonetik hale geldi ve sayıları giderek azaldı. M.Ö. birinci binyılın ortalarında yazı tamamen şekillendi ve Semitik dil bölgesinde "düşünce aktarım aracı" olarak kullanıldı. Ancak daha sonra yavaş yavaş Aramice alfabetik yazı ile değiştirildi.

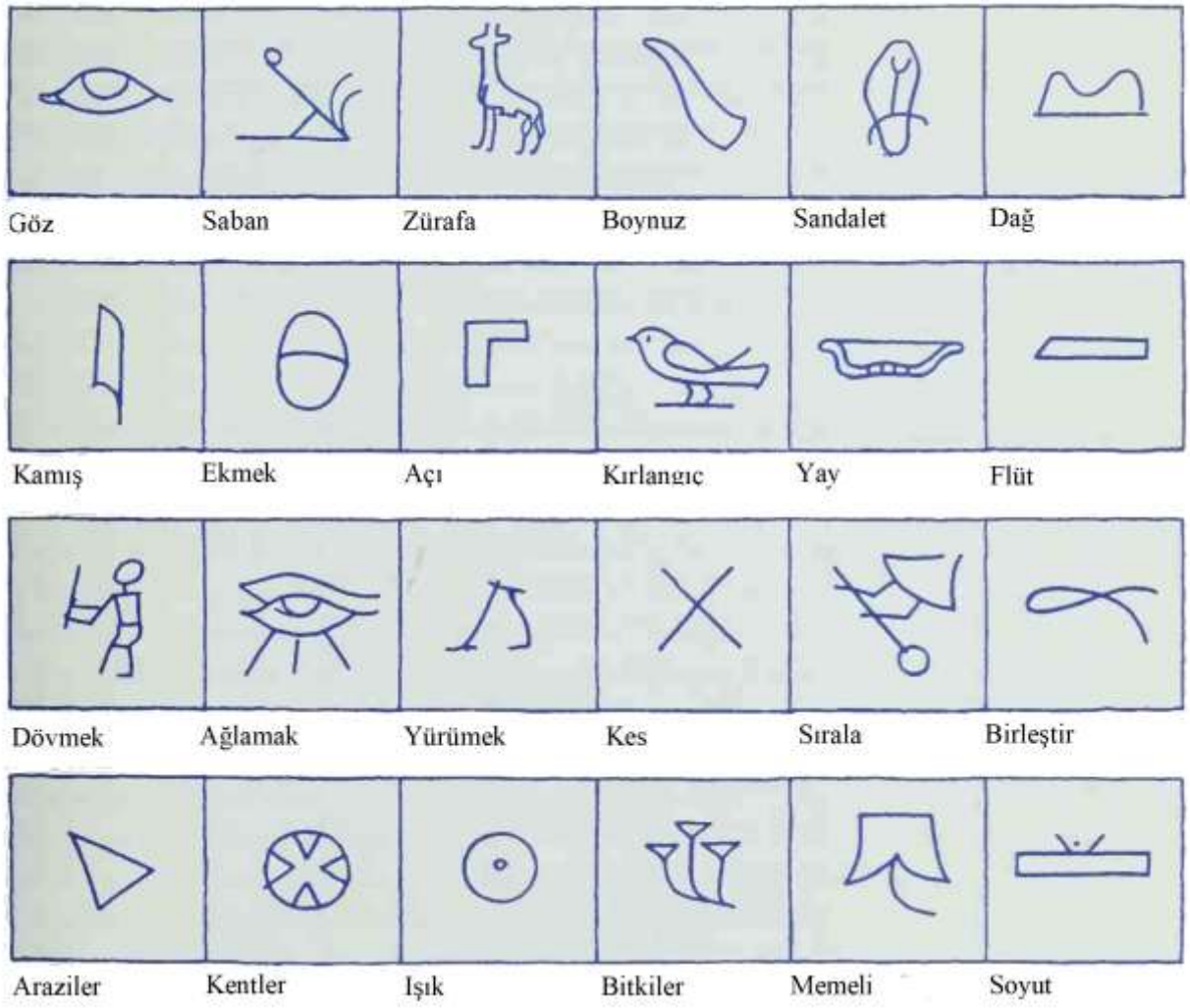
Çivi yazısının günümüze kadar ulaşamaması, 1000 kadar karmaşık biçimli kelime ve hece işaretiyle, 22 işaretli Aramice alfabesine göre yetersiz kaldığı gerçeğine bağlanabilir.

3.2. Mısır Hiyeroglifleri

Nil Vadisi ve deltası, Mısırlıların yaşam damarlarıdır. Mevsimlerin ritmine göre, büyük nehir geniş arazileri sular altında bırakır ve yüksek su seviyesinde verimli çamur bırakır. Eskiden bu vadi, hayal gücü zengin, doğayı gözlemleme yeteneği olan ve tanrıların eserleri ile sözlerine kendini kaptırmaya yatkın bir halkın beşiğiydi.

Doğanın güçlerinden etkilenen Mısırlılar, büyülü işaretler aracılığıyla bu güçleri çağırmaya çalıştı. Güneş kültü ve onun zıttı olan ölüm kültü güçlendikçe, hiyerogliflerin (kutsal oymalar) hazinesi de zenginleşti.

M.Ö. 3000 civarındaki bazı Mısır piktogramları, hâlâ hemen tanınabilir.

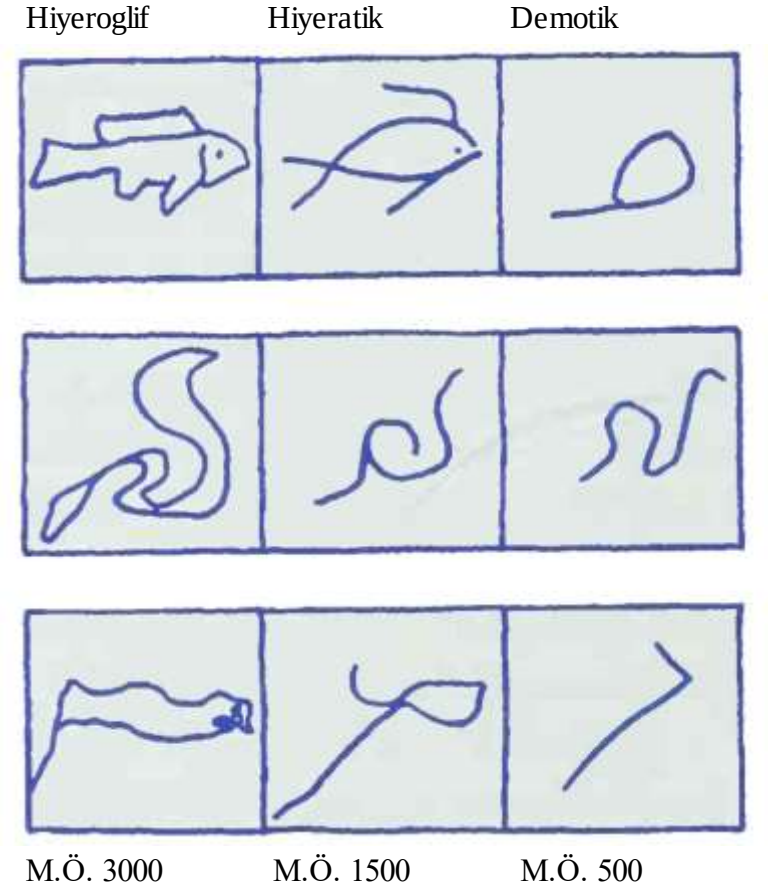

Dördüncü binyıl boyunca, Nil vadisini çevreleyen kayalıklardan elde edilen malzemeyle devasa anıtlar inşa edildi. Benzer ölçekte, zamanı ve ölümü aşacak büyük işaretler, bu anıtların üzerine kazındı.

"Hiyeroglif" terimi yalnızca piktogramlar için kullanılır. Dinî ve siyasî geleneklerin koruyucuları olan rahipler tarafından yaratılan bu işaretler, üç bin yıl boyunca şaşırtıcı bir biçimsel tutarlılığını korumuştur. Parlak stilizasyon ve orantılarıyla, çevrelerinin zenginliğini yansıtmaktadırlar.

Önceki tabloda çarpıcı hiyerogliflerden küçük bir seçki gösterilmiştir. İlk iki satırda nesnelerin temsillerini, üçüncü satırda faaliyetleri, son satırda ise çoğunlukla belirleyici olarak kullanılan işaretleri görüyoruz.

Hiyerogliflerin anıtsal, geleneksel biçimine paralel olarak, daha el yazısı benzeri hiyeratik yazı, üçüncü binyılda geliştirilmiştir. Yontulmuş figüratif işaretler, kırmızı mürekkeple papirüs üzerine "akıcı" bir şekilde taklit edilmiş, bu da formun basitleşmesine yol açmıştır. M.Ö. birinci binyıl boyunca, yazı stili daha da basitleştirilerek, "demotik" olarak bilinen bir forma dönüşmüş ve bu formda özgün piktogramlarla olan bağlantı zor tanınabilir hale gelmiştir.

Mısır yazı kültürü, günümüzde Batı alfabesinin en önemli temeli olarak kabul edilmektedir. Yazılı karakterlerimizin varsayımsal kökenine, alfabetik yazılarla ilgili bölümde daha ayrıntılı olarak değineceğiz.

3.3. Girit Yazıları

Batı yazı kültürünü destekleyen iki temel öğe olarak gördüğümüz çivi yazısı ve hiyeroglif arasında, Girit ve Kıbrıs adaları, Suriye hatta Hint yazı kültürleri gibi çok sayıda paralel kültürel gelişme olduğuna ilişkin de veriler bulunmaktadır. Tüm bu halkların, artan ticaret ve göçler yoluyla Babilliler ve Mısırlıların etkisi altına girdikleri, bu sayede onların kültürel anlatımlarının bir kısmını benimsedikleri de varsayılabilir. Bununla birlikte, her halkın kendi yaratıcılık kaynakları olduğu da unutulmamalıdır.

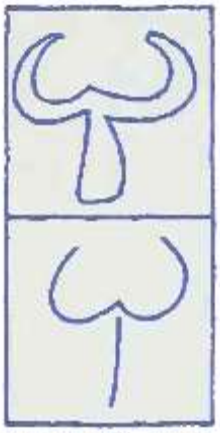
Adanın konumu nedeniyle, Girit kültürü komşu halklarla yakın temas kurmaktan büyük ölçüde uzak kalmıştır. Bu gerçek, yazısının karakterinden açıkça anlaşılmaktadır. Mısır piktogramlarının erken dönemlerde etkisinin göstergeleri olsa da, adanın tüm yazılı anlatımı, grafiksel özgünlüğü ve gizemli karakteri ile kişiyi büyüleyen bağımsız bir konuşma kayıt tarzına sahiptir.

Girit'in en eski kültürel dönemine ait piktogramlar M.Ö. 2000 dolayında ortaya çıkmıştır. Bunlar hayli figüratif olmakla birlikte, içlerinde çok önemli entelektüel basitleştirmeler de bulunmaktadır.

Öküz M.Ö. 2000

Örneğin kollarını kavuşturmuş bir kişinin işareti, kendi içinde tam bir düşünce zincirini barındırmaktadır. Özgün hiyeroglif işaretler ve bunlardan türetilen hece işaretleri ile karşılaştırıldığında, nesneyi özetleyen figüratif çizim ile yanında bulunan, bedensiz, tümüyle doğrusal işaret oluşumu (Linear B) arasındaki fark, çok net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

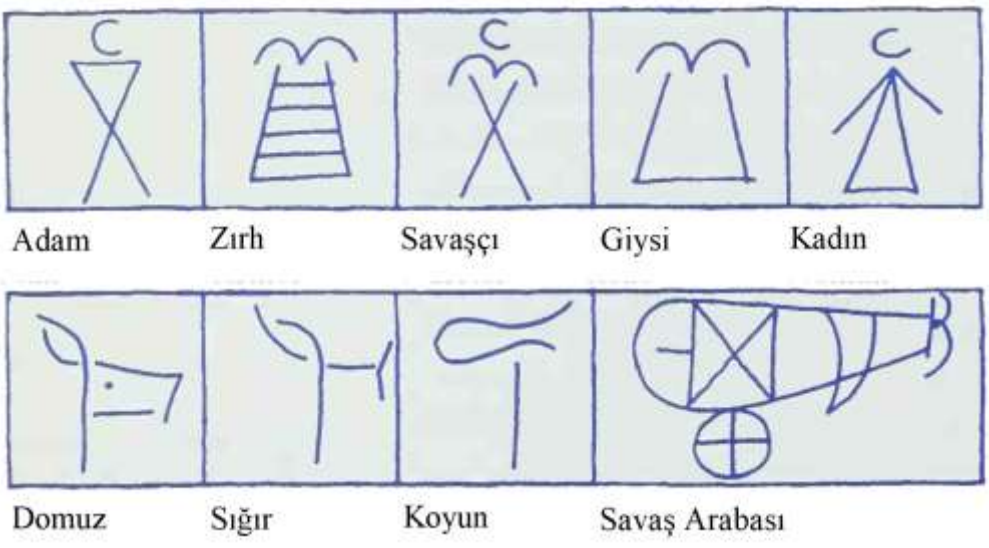
"Ru" M.Ö. 1500

Bu, kapalı çizgi tarzındaki işaretlerin nesnelere benzeme eğiliminde olduğunu akla getirir. Görünür çizgi uçlarına sahip açık olanları ise işaretin daha soyut, daha az resimsel (piktografik) kullanımını gösterir. Beş yüz yıllık aşınma, öküz çizimini "ru" hece işaretine dönüştürmüştür.

Girit yazıtlarında, ideogramlar ile hece işaretleri aynı satırda kullanılabilirdi. Bu da kesin olarak deşifre edilemeyişlerinin nedenini açıklıyor. Konumuz dil bilim olmadığı için, açıklamamızı birkaç çarpıcı işaret örneğiyle sınırlıyoruz.

Erkek ile kadının temsilini karşılaştırmak ve bunları cübbe ve zırh işaretleriyle karşılaştırmak da ilginçtir. Giysilerle örtülü bacaklar, başından beri kadınsılığın piktografik anlatımıydı. Savaşçı işaretinde, zırhın cübbeye benzeyen şekli, erkeksi formu açıkça belirtmek için dışarıda bırakılmıştır. Hayvan türlerinin (domuz, buzağı, koyun) çeşitli temsil biçimleri ve Knossos'taki savaş arabası panelindeki anlatımların çeşitliliği de oldukça ilgi çekicidir.

Knossos'taki araba panelinde yer alan işaretlerin yorumlanması (Evans)

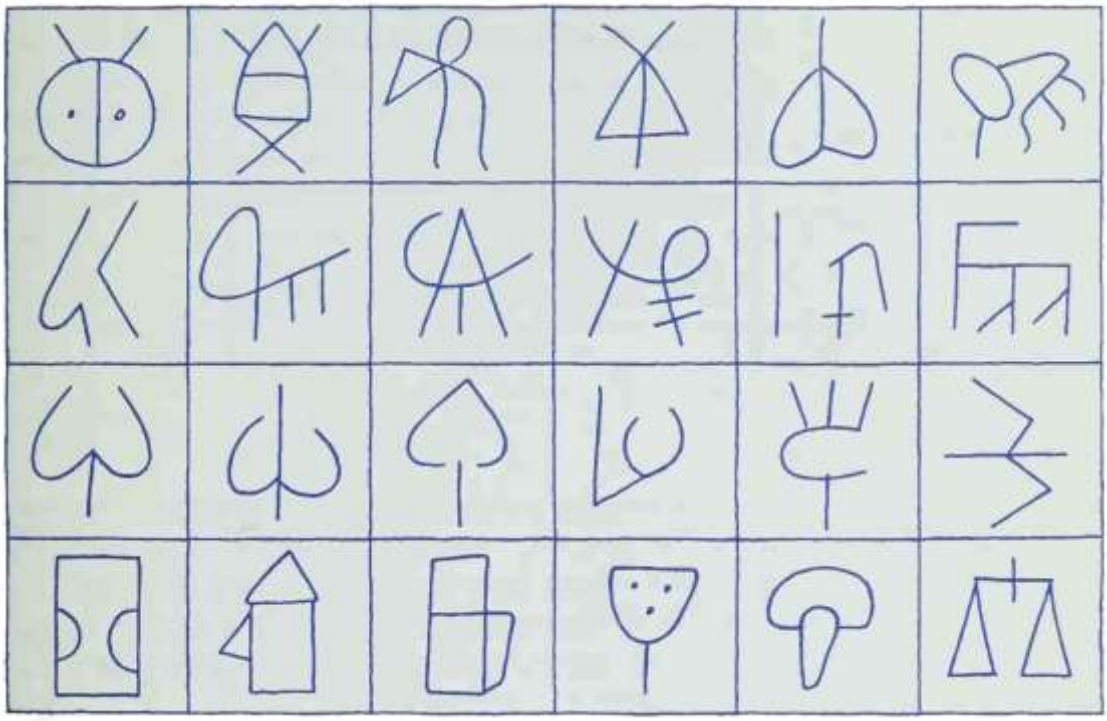

Girit yazısında işaretler, kişi üzerinde gizemli bir etki yaratır, çünkü biçimleri nesnelere dayalı piktografik anlatımlar içerirken, bu konuda bilgisi olmayanları açıklayıcı anahtar konusunda tam bir şüpheye düşürür. Bir araya getirilen rafine piktografik işaretler, büyük olasılıkla zaten geniş ölçüde hece karakterleri olarak kullanılıyordu.

Uzmanlar, Girit yazı kültürünün Akdeniz bölgesi üzerindeki etkisinin boyutu konusunda hâlâ görüş birliğine varamamıştır.

Ne olursa olsun, Girit yazısı işaretlerinin grafik zenginliği, bu konuda bilgisi olmayanlar üzerinde öyle güçlü bir zihinsel etki yaratır ki, adanın anakara ile karşılaştırıldığında kültürel değeri konusunda hiçbir şüphe kalmaz.

Girit'ten piktografik hece yazı, M.Ö. 1500

Somut örnek ve soyut işaret arasındaki gizemli alan

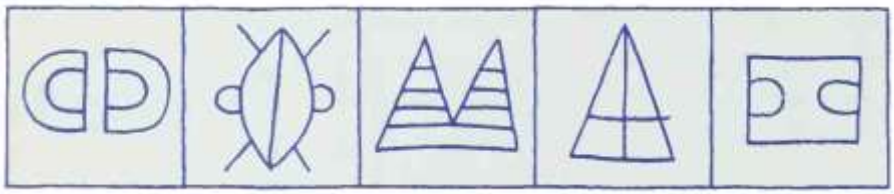
3.4. Suriye'deki Hitit Piktografik Yazı

Hititler, M.Ö. 2. binyılda Suriye'de, Akdeniz'in doğu kıyısında yaşıyordu. Bu bölgeden bize kalan yazı örnekleri, taşa oyulmuş ve daha sonra çeşitli malzemelere çizgi şeklinde kazınmış çok güzel ve seçkin karakter sıralarından oluşmaktadır.

Hitit resim yazısının yaratılmasının, hem Mısır hiyeroglifleri hem Fırat Nehri'nin karşı yakasındaki komşularının Mezopotamya çivi yazısı tarafından teşvik edildiği ve etkilendiği düşünülmektedir. Girit resim yazısı ile bir ilişkisi olduğu da varsayılmaktadır. Ancak tipik işaretleri incelerken, özerk bir yaratıcılığın etkisi de fark edilir.

Çoğu durumda, en eski örneklerde bile işaretler oldukça soyut olduğundan, piktografik bir anlatım açıkça görülmez. Garip bir şekilde, "okunamaz" kavram işaretlerine örnek olarak, ev, güneş, kral, toprak ve tanrı anlamına geldiği yorumlanan işaretler verilebilir.

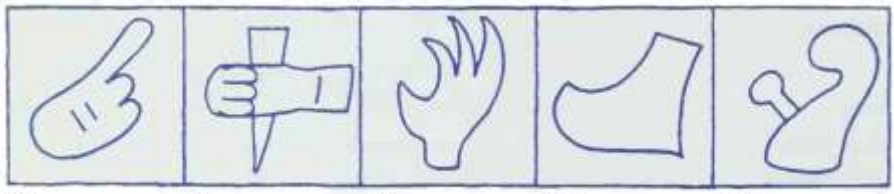
Hitit İdeogramları, M.Ö. 1000 (Friedrich)

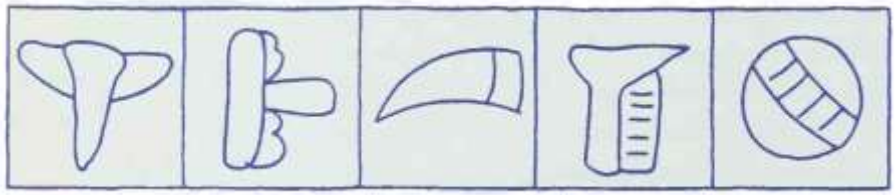
Ev Güneş Kral Arazi Tanrı

Şimdiye kadar sözü edilen tüm yazı sistemlerinde olduğu gibi, Hitit piktogramları da heceleri hatta tek tek harfleri sabitlemek için yavaş yavaş uyarlanmıştır, ancak diğer yazı sistemlerinde alfabetik karakterlerin ortaya çıkmasına neden olan yazım kolaylığı için herhangi bir basitleştirme yapılmamıştır. Hitit yazıtlarının kullanımı M.Ö. 700 dolayında ortadan kalkmıştır.

Heceli işaretler olarak yorumlanan Hitit piktogramları (Gelb)

ga ta ká du rpa

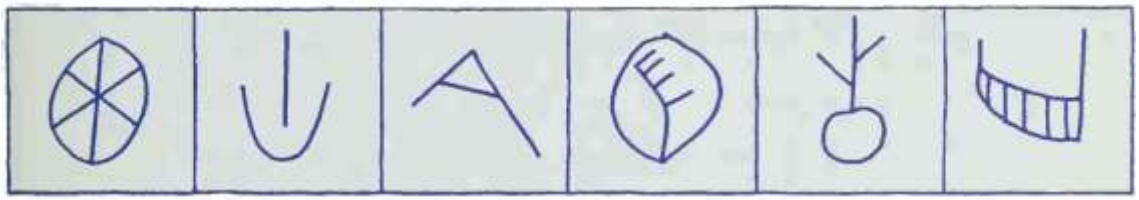

hu ka la ri ru

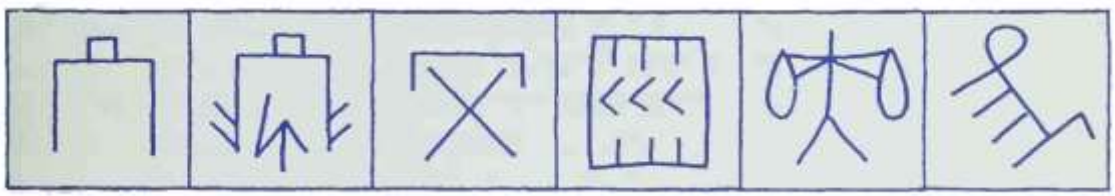
3.5. İndus Vadisi'nde Piktografik Yazı

Çok uzun zaman önce, Mısır ve Babil uygarlıklarıyla paralel olarak gelişen "Proto-Hint" kültürünün kalıntıları, Hindistan'ın kuzeybatısındaki İndus Vadisi'nde, bugünkü Pakistan topraklarında keşfedildi. M.Ö. 3. binyıldan kalma en eski yazı örnekleri, taş ve bakır mühürler veya damgalar şeklinde günümüze ulaşmıştır. Piktogramlar ise kabartma, kalıplı veya metal plakalara kabartmalı olarak oyulmuştur. Burada da kullanılan malzeme ve tekniklerin çeşitliliği, çarpıcı bir şekilde stilize edilmiş formların gelişimini kesinlikle ilerletmiştir.

İndus Vadisi piktogramlarının yorumları (Meriggi)

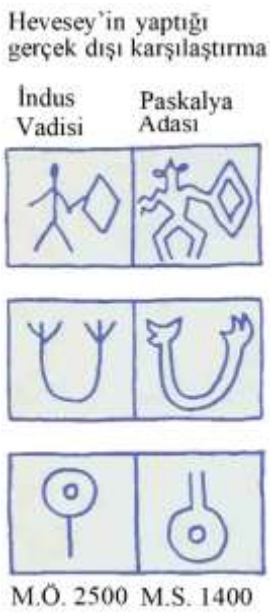
Mühür Havan ve harç Çapa Tahıl Tohum Tırpan

Ev Tapınak Masa Yatak Taşımak At

Arkeologlar bu yazıyı henüz deşifre edememiştir. Bunun önemli bir nedeni, söz konusu dönemde o bölgede kullanılan bir dil için neredeyse hiç net referans noktası olmamasıdır. Bulunmuş işaretlerin sayısı, yaklaşık 250, tamamen piktografik bir yazı için çok azdır; bu da bizi İndus yazısının sözcük ve hece işaretlerinin bir karışımından oluştuğu sonucuna götürür. 2000 yıl sonra geliştirilen çeşitli Hint yazılarıyla herhangi bir bağlantısı olduğuna dair kanıt yoktur.

İndus yazısının çok eski olması ve zaman zaman Ortadoğu'nun diğer bölgelerinde izlerine rastlanması, arkeologlara hayal gücü vermektedir. Özellikle tarihsel Hint-Germen göçünden 2000 yıl önce diğer bölgelere ve adalara yapılan ilk büyük ölçekli göçlerin kanıtı olarak, bir sürü varsayımsal sonuca zemin hazırlamaktadır. Örneğin İndus yazısı ile Paskalya Adası'nın piktogramları (yaklaşık M.S. 1000) arasında şaşırtıcı bir benzerlik vardır; ancak iki yazı arasında 3000 yıldan fazla bir zaman ve dünyanın yarı çevresi kadar mesafe olduğu için, tarihsel veya coğrafi bir bağlantı olanaksızdır.

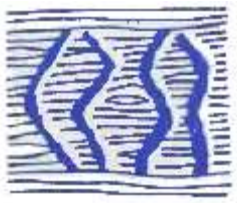
Sadece grafiksel açıdan bakıldığında, fark ettiğimiz şey ikisi arasındaki temel farkın, işaret oluşumundaki uyuşmazlıktır. Erken dönem İndus yazısı, doğrusal anlatım biçimiyle basitleşmeye doğru ilerlemektedir; çok daha geç dönemdeki Paskalya Adası yazısı ise oldukça ilkel bir tarzda, nesnenin tamamını betimlemektedir.

3.6. Paskalya Adası'nda Piktografik Yazı

Bu karşılaştırmayı fırsat bilerek, özellikle grafiksel çekiciliği nedeniyle Paskalya Adası yazısını daha yakından inceleyeceğiz.

Bu yazı, "yazı" kavramının gelişimi açısından önemli bir aşamayı temsil etmemektedir, çünkü M.S. 1. binyılın ortalarına kadar ortaya çıkmamıştır. Çoğunlukla her türlü canlıyı (insanlar, penguenler, balıklar) ve nesneleri (dümenler, silahlar) temsil eden "konuşan ağaç" işaretlerinin, esas olarak şarkı söylemek için bellek yardımı olarak kullanıldığı varsayılmaktadır; ancak henüz bilimsel temelli bir dil deşifre çalışması yapılmamıştır.

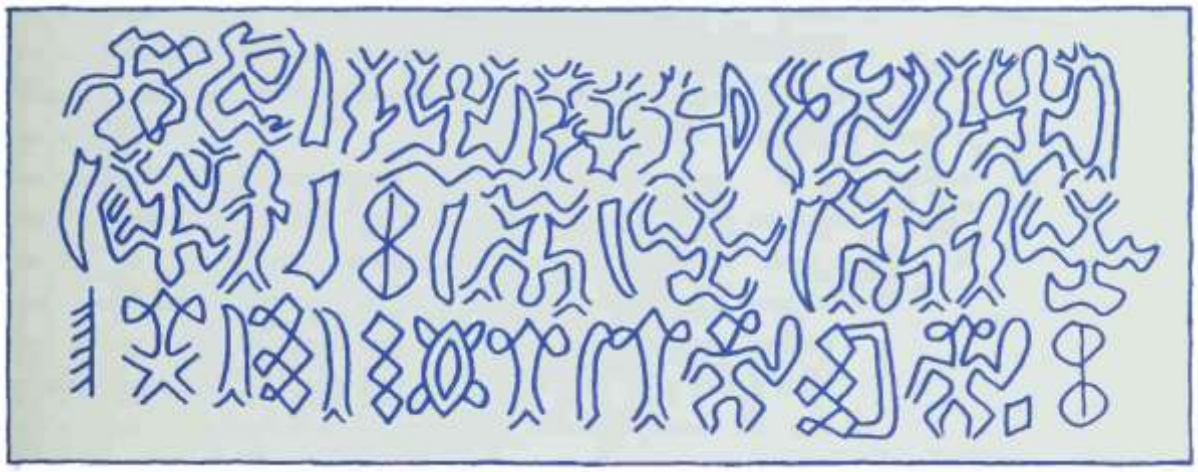
Bizim için ilginç olan, yine belirli bir malzeme (ahşap) ve teknik (oyma) kullanımının belirli bir işaret biçimine yol açtığı başka bir piktografik yazı ile tanışmaktır. Ahşapta, ahşap liflerin yönüne paralel kesimlerde, liflerin yönüne dik kesimlere oranla daha az direnç vardır. Bu fark, ahşap oymacısının neredeyse sadece liflerin yönüne dik vuruşlar yapmasına neden olur, çünkü bu yönde çizgi hareketleri liflerin yönüne paralel vuruşlara göre daha serbestçe gerçekleştirilebilir. Bu, pratikte, yatay ve tamamen dairesel formları hariç tutar.

Böylece, çift vuruşlu uçlarda birçok işaret açık bırakılır ve bu da etkisiz insan figürleri, kesik eller ve genellikle eğimli kafalar ortaya çıkarır.

Güçlü bir yapıya sahip malzeme, eli tek tek figürleri birleştirmeye zorlar. Yazılı bir belgenin güzelliği, diğer şeylerin yanı sıra, dokunmuş bir kumaş gibi gizemli bir şekilde birleşerek bir bütün oluşturan hizalanmış görüntülerin düzgünlüğünde bulunur. Paskalya Adası yazısının özellikle ilgi çekici bir özelliği, işaretler arasındaki boşluklar ile işaretler ve satırlar arasındaki boşluklar arasındaki uyumdur.

Paskalya Adası'ndan "Konuşan Ahşap"

Bu gözlem, panellerin daha çok düşünsel bir amaca hizmet ettiğini, dolayısıyla okunabilir olmalarının gerekmediğini, sadece güzel olmalarının yeterli olduğunu gösteren bir işaret olarak değerlendirilebilir. Her ikinci satırın ters yazıldığı ve okumak için sürekli çevirmeyi gerektiren bu tuhaf yazım yöntemi, nesnenin sürekli çevrilmesi ile okuma sürecinde güçlü bir ritüelik öğe bulunduğunu da göstermektedir.

3.7. Runik Yazı

Gerçek bir tarihsel veya coğrafi gerekçe olmaksızın, resim yazısı hakkındaki gözlemlerimizin bu noktasında, esas olarak aşağıdaki nedenlerden dolayı runik yazılardan söz etmek istiyoruz.

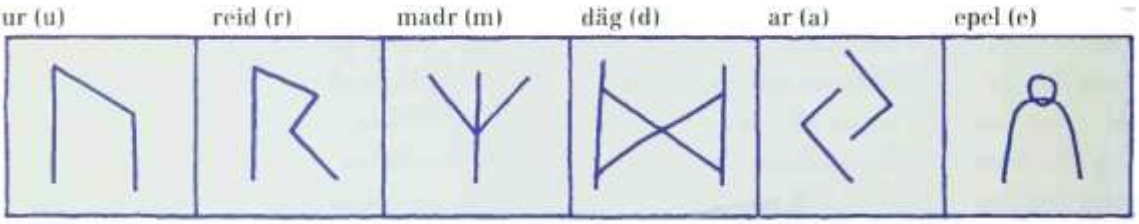
Paskalya Adası piktogramları ile bağlantılı olarak, Runik yazılar, M.Ö. birinci binyılın pek de bilinmeyen bir döneminde, Kuzey Avrupa'nın ormanlık ve soğuk bölgelerinde gelişmiş, temel malzeme olan ahşap kullanılarak geniş ölçüde şekillendirilmiştir.

Çürümeden kurtulan örnekler taşa oyulmuş yazıtlardır; ancak işaretlerin şekli, ahşap panellerin orijinal kullanımına ilişkin hiç şüphe bırakmamaktadır.

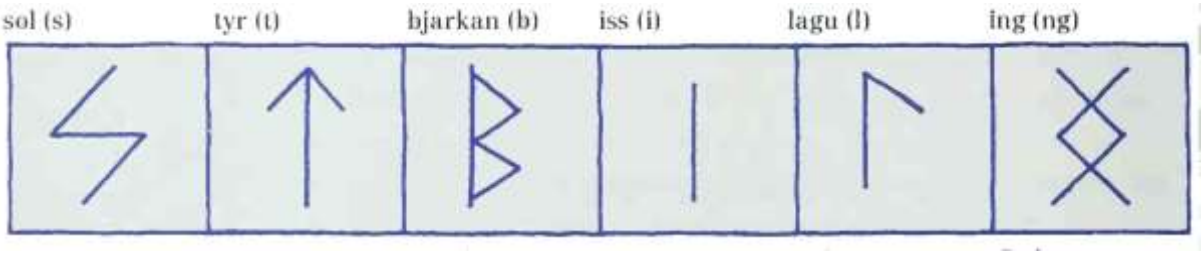
Runeler, esas olarak çapraz damarlı dikey ve eğik çizgilerden oluşur. Paskalya Adası ile bağlantılı olarak, -daha önce de belirtildiği gibi- bu yönde kesilmeye karşı malzemenin daha az direnç göstermesi faktörüne ek olarak, nemli iklimde ahşabın ıslanarak liflerin şişmesi ve lif yönünde kesilen çizgilerin kapanarak okunamaz hale gelmesi de dikkate alınmalıdır.

Daha sonraki runik hece ve alfabetik yazının öncesinde özgün bir kuzey resim yazısının var olup olmadığı tam olarak belirlenemiyor. Runik taşlar, Latin alfabesinin benimsenmesinden önce, birinci ve ikinci yüzyıllarda runik yazının zaten var olduğunu kanıtlıyor; ancak özgün işaretlerin ilk başta doğrudan konuşma kaydetme işlevi olmadığı, daha çok kehanet, kült kullanımı ve büyü için kullanılan gizli işaretler olduğu varsayılıyor.

Bu görüş, işaretlerin oldukça soyut doğası tarafından desteklenmektedir; bu da onların kasıtlı olarak belirsiz tutulduğunu göstermektedir.

Öküz Bin, yön İnsan Gün Yıl Mülk

Güneş Ok Huş Buz Su Tanrı

Etimolojik karşılaştırmalar, bazı runik işaretlerin isimlerini ortaya çıkarmıştır. Eski Germen runik alfabesinin incelenmesi, bu isimlerin hâlâ belirli işaretlerde (öküz, adam, ok vb.) tanınabilen özgün bir piktografik yazı stiline atıfta bulunduğunu göstermektedir.

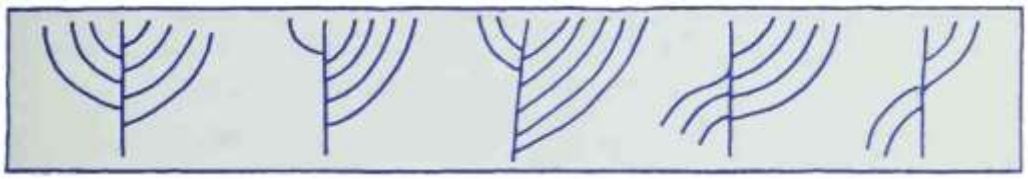
Uzak Kuzey'deki gizemli, dallı runik işaretler, gizli metinler için şifreleme sistemleridir.

Runik işaretler, sonraki bir aşamada alfabetik sıralara göre düzenlenmiş ve dallı runik işaretler, dalların sayısı ile bir harfin sıradaki konumunu göstermiştir.

Buradaki ilk işaret, alfabenin üçüncü sırasındaki (solda) dördüncü harfi (sağda) belirtmektedir.

İklim koşullarının etkisiyle ortaya çıkan runik işaretler, şaşırtıcı bir sadeliğe sahiptir. Bunlar ancak güçlü bir grafik ekonomi anlayışına sahip insanlar tarafından icat edilebilirdi.

Dallanan runeler, bir gizli yazı:

3.8. Çince Yazılar

a) I-ching'in Bilgeliği

["Yi-Jing" olarak da geçer.]

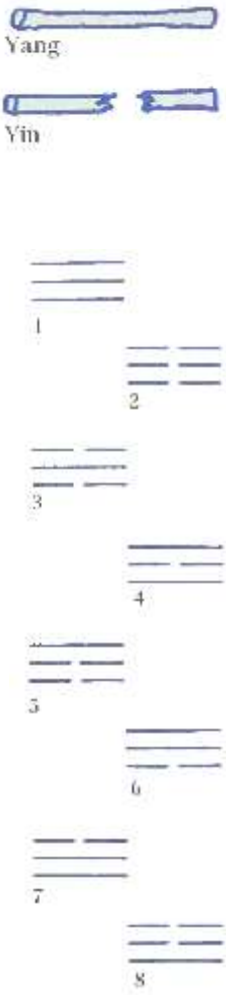
Runik işaretlerin biçimsel kısıtlaması, bizi başka bir entelektüel biçim indirgemesiyle karşılaştırmaya yönlendirir. Bu, Çince yazıların dünyasına giriş noktası olarak nitelenebilir.

Konu, kökeni M.Ö. üçüncü binyıla dayanan "I-ching'in Bilgeliği"dir.

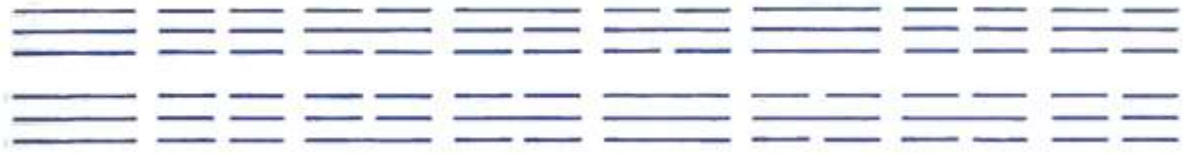
Geleneğe göre, sözlü olarak aktarılan bilgeliği kaydetmek için bir işaret sistemi kuran İmparator Fu-hsi'dir. Bu, düalizm bölümünde ele aldığımız **"yang"** (erkeksi ilke) ve **"yin"** (dişil ilke) felsefî kavramlarını içerir ve birbirini tamamlayan siyah ve beyaz keseciklerin birleşerek bir daire oluşturduğu çok güzel bir işaretle belirtilir.

Galiba I-ching, tam ve kırık sapları kullanarak "civanperçemi" denilen bir bitkinin saplarının dökümüne dayanıyordu ve bunun büyücüler ile rahipler tarafından dua ve kehanet amaçlı kullanıldığına inanılıyordu. I-ching yazısında sapların gösterimi, "yang" için kesintisiz bir çizgi ve "yin" için ise kesik bir çizgi ile yapılıyordu. İşaretler, bu iki temel öğeden, ilk olarak sekiz trigram ya da temel şekil halinde bir araya getirildi. Sekiz işaret, dünyanın temel öğelerini neredeyse "mecazî" bir şekilde gösterir ve 'yang' ile "yin" düalistik kavramlarını şöyle belirtir:

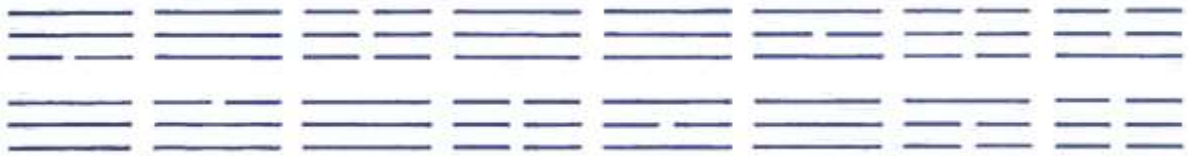

1. Üç yang çizgisi cenneti; ayrıca babayı, başı, sertliği belirtir.
2. Üç yin çizgisi dünyayı; ayrıca anneyi, giysiyi, yumuşaklığı verir.
3. İki yin çizgisi arasındaki bir yang çizgisi suyun karşılığıdır. Aktif öğe olan akarsu, toprağın sakin kıyıları arasında gösterilir.
4. İki yang çizgisi arasındaki bir yin çizgisi ateşi simgeler. Bu işarette, gök, yeryüzünün üstünde ve altında durur. Yıldırım gökten yeryüzüne geri döner.
5. Gök bir kez, yeryüzü iki kez, dağlar fikrini neredeyse grafiksel olarak temsil eder.
6. Gök iki kez, yeryüzü bir kez olunca bu, rüzgârı temsil eder. Bu aynı zamanda göklerin sesidir. Aynı işaret aynı zamanda orman anlamına gelir, çünkü rüzgâr bu işaretin içinde duyulabilir.
7. Yeryüzü bir kez, gökyüzü iki kez göl anlamına gelir. Burada biraz hayal gücü kullanarak, suya yansıyan gökyüzünü görebiliriz.
8. Yeryüzü bir kez, gökyüzü iki kez gök gürültüsü anlamına gelir. Güç ilişkileri tersine döner ve gerginlik azalır.

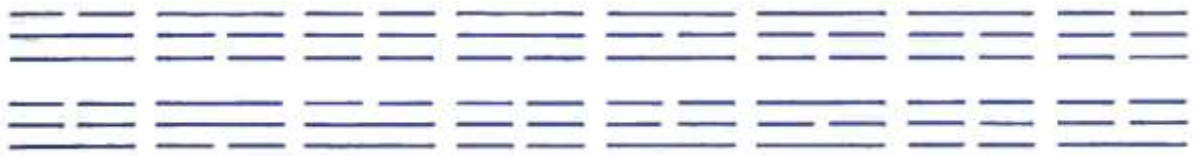
I-Ching'in Bilgeliği'nin 64 Heksagramı (Wilhelm'in yorumuyla):

1.Yaratıcı 2. Alıcı 3. Zorluk 4. Gençlik 5.Beklemek 6. Çelişki 7. Ordu 8. Birlik

9. Kısıtlı 10. İplikleme 11. Barış 12. Durgunluk 13. Dostluk 14. Zenginlik 15. Alçak gönüllük 16. Merak

17. İzleme 18. Arınma 19. Hareket 20. Düşünme 21. Diş geçirme 22. Zarafet 23. Ayrılma 24. Dönüş

25. Suçsuzluk 26. Evcillik 27. Beslenme 28. Egemenlik 29. Anlaşılmaz 30. Parlaklık 31. Propaganda 32. Kalıcılık

33. Korunak 34. Güç 35. Gelişim 36. Karanlık 37. Aile 38. Karşıtlık 39. Engel 40. Kurtuluş

41. Geri duruş 42. Büyüme 43. Kırıp geçme 44. Toplantı 45. Birleşim 46. Büyüyüş 47. Yorulma 48. Su kaynağı

49. Devrim 50. Tencere 51. Şok 52. Durgunluk 53. İlerleme 54. Gelin 55. Taşma…..56. Yolcu

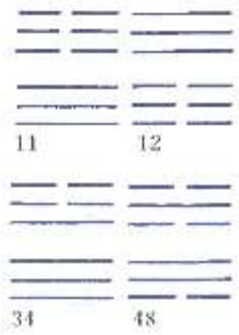
57. Rüzgâr 58. Neşeli 59. Dağıtmak 60. Sınırlama 61. Gerçek 62. Saygı 63. Tamamlama 64. Hiçbir şey

11- Dünya cennet tarafından taşınır. Yaratıcı, yeryüzüne nüfuz etmiştir. Bu işaret barış anlamına gelir.

12- Gök, yerden tamamen ayrılmıştır ve yukarı ile aşağı arasında hiçbir bağlantı yoktur. Bu işaret uzaklık, durgunluk, çürüme anlamına gelir.

34- Gök üzerindeki gök gürültüsü trigramı yaratıcılık, güç ve büyüklük anlamına gelir.

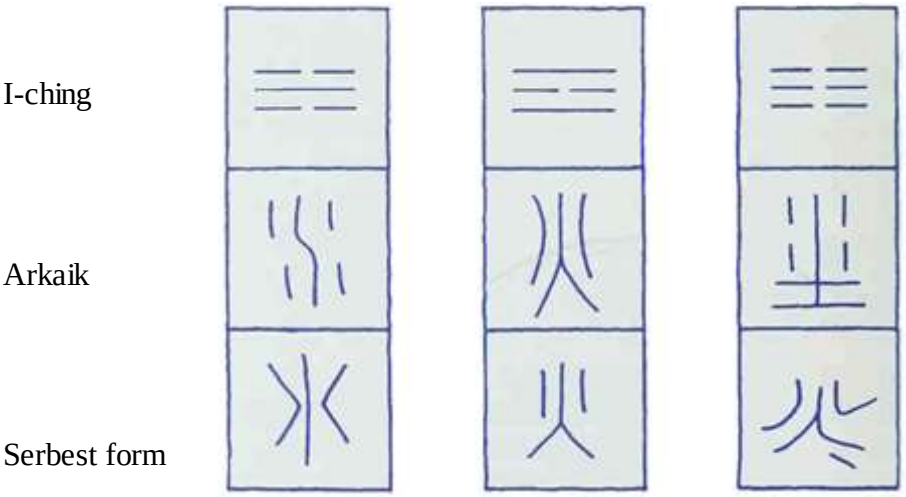
48- Orman trigramının üzerindeki su trigramı, gökten düşen suyun tekrar fışkırdığı kaynak veya kuyu anlamına gelir.

Tablomuz, I-ching'in Bilgeliği'nin tüm işaretlerini göstermektedir. Ayrıntılı bir açıklama çok fazla yer kaplayacaktır. Ancak bu düşünce hazinesini yoğun bir şekilde incelemek, sadece düşüncenin kendisi değil, aynı zamanda anlatımın soyutlanması konusunda da bütünlenmiş bir çalışma sağlar.

b) Çince Piktografik Yazı

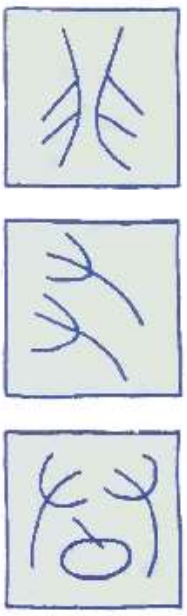
I-ching işaretlerinin arkaik Çince yazının öncüsü olup olmadığı, yalnızca duygulara dayalı bir görüş konusu sayılabilir. Örneğin tarih öncesinde su için kullanılan işaret, I-ching'deki işaretle karşılaştırılabilir. Yin ve yang işaretlerinin izleri, ateş ve toprak için kullanılan piktogramlarda da bulunamaz mı?

Her durumda, Çin yazısının çok eski simgesel anlatım ve nesnelere dayandığı açıktır. Örneğin sürgün edilmiş birine uzlaşma ve dönüşün işareti olarak bir yüzük göndermek, geleneksel bir uygulamaydı. Eski, yuvarlak yüzük işareti, yazı fırçası kullanılarak kareye dönüştürüldü ve bu işaret hâlâ "dönüş" anlamına geliyor. Bu örnek, Çin fırça vuruşlu yazısının orijinal dairesel ve kavisli formları kısa, düz parçalara ayırmasının nedenini açıklıyor. Fırça ile itme hareketi yapılamaz; fırça kılları kâğıt üzerinde çekilir ve yön değişikliği ara vermeden kolay değildir. Dikdörtgen yüzük işareti için el dört veya sekiz kez kaldırılır; birleşme noktalarının her zaman tam kapalı olmadığına dikkat edilmelidir. Bu da sözcük resimlerine hep çok "işaret benzeri" bir etki verir.

Barış yüzüğü

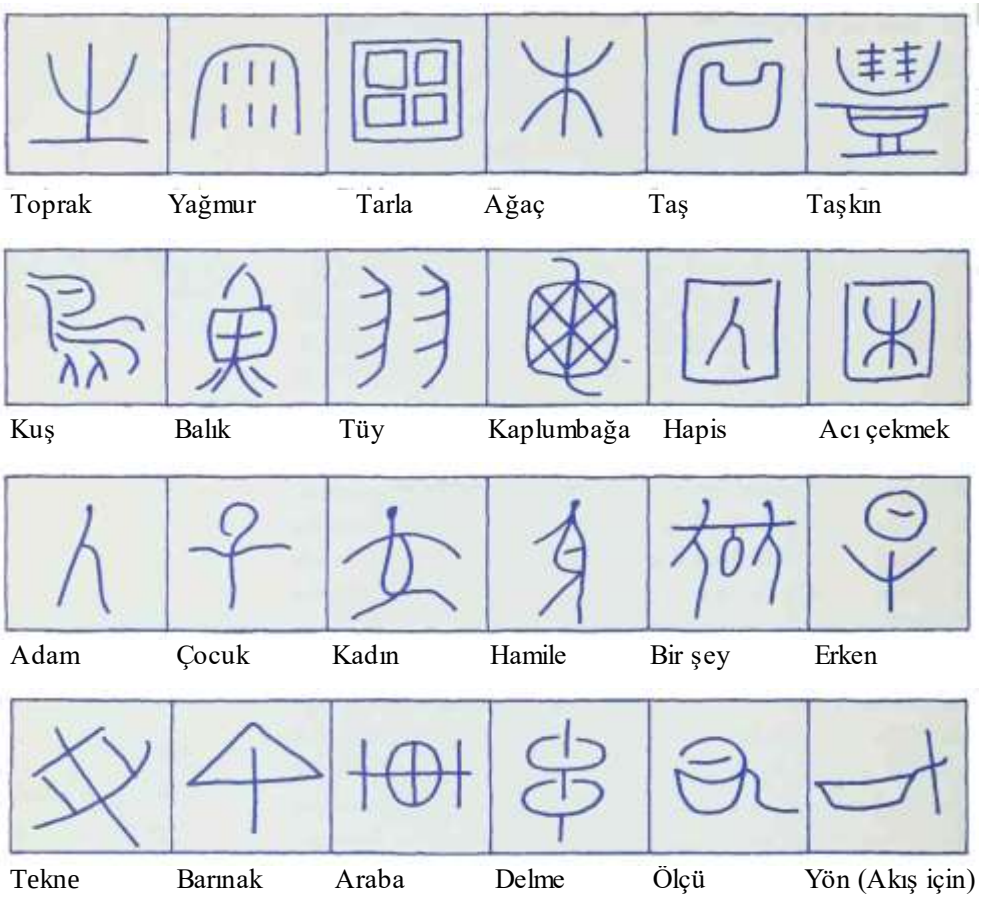
Çok sayıda lehçe bulunması nedeniyle, Çinliler arasında jestlerin daha iyi bir karşılıklı anlayış için önemli rol oynadığı bellidir. Bu gerçek, Çinlilerin yazılarında açıkça görülmektedir. Örnek olarak, anlatımı açıklamak için ellerin farklı pozisyonlarının kullanıldığı üç işaret gösterilebilir. Yukarıdan aşağı doğru ilk örnekte eller birbirinden uzaklaştırılarak "tersine" anlamı verilmektedir; ikincide eller uzanmış ve hoş geldin anlamında "dostluk" vurgulanmaktadır; üçüncü örnekte ise eller başın üzerinde itaatkâr bir selâmlama hareketiyle "prens" anlamı verilmektedir. Çince konuşmanın kaydedilmesinin temel kuralları, Batılı düşünce tarzına sahip insanlar için büyüleyici derecede egzotik ve çekicidir.

Bu noktada daha fazla ayrıntıya giremeyeceğimiz için, en eski Çince yazının birkaç çarpıcı örneğini bir tabloda göstermekle yetineceğiz.

Günümüzdeki Çin yazısı on binlerce karakterden oluşmaktadır ve yeni karakter geliştirilmesi olanaksızdır. Tek heceli dilin özellikleri bu dehşetli sayı için uygundur. Örneğin "fu" hecesi, diğer kavramların yanı sıra, tonlamaya bağlı olarak "gönder", "zengin", "baba", "kadın", "deri" anlamlarına gelebilir. Bu kavramların her birinin ayırt edilip anlaşılabilmesi için başka bir işaretle birlikte belirtilmesi gerekir. Bu, Çince yazıyı basit bir hece veya alfabetik yazı sistemine indirgemenin olanaksızlığının nedenlerinden biridir.

Arkaik Çin piktogramları:

c) Çince yazı ve mimarî

Mimarî ve kaligrafi anlatımının biçimsel bağlantıları hakkında son bir gözlem ekleyebiliriz.

Doğu mimarîsindeki eğimli ve çapraz kirişlerin tipik eğriliği, sal ve çatı kirişlerinin göreli olarak ağır yüklü bambu gövdelerinin esnekliği ile ilişkilidir. Eğri çizgi imgesi, şehir manzarasının temel özelliği haline gelir. Çince yazı, bir anlamda bu ifadeyi onaylamıştır. İşaretlerin büyük çoğunluğunda bulunan ve aşağı doğru uzanan tüm yanal eğimli çizgiler, eğimli bir görünüm oluşturur. M.S. 200 civarında icat edilen kaligrafi fırçası, bu eğilimin bir kısmından sorumlu olabilir, ancak eğimlerin yönleri her zaman kesinlikle "kullanışlı" değildir. Bu nedenle, Gotik yazı ile Ortaçağ katedrallerinin stilleri arasında bir karşılaştırma yapıldığı gibi, Uzakdoğu yazılarının kültürünün bir yansıması olarak bina stili ile kaligrafi arasında belirli bir ilişki olduğu düşünülebilir.

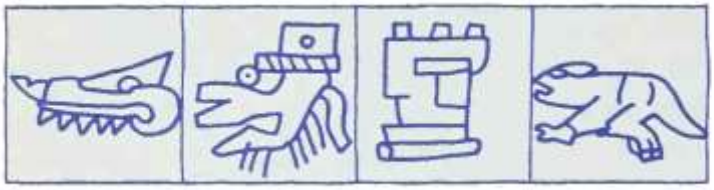
3.9. Kolomb Öncesi Amerika'daki Yazı Sistemleri

Şimdiye kadar keşfedilen Yeni Dünya yazı kültürlerinin örnekleri, "Eski Avrupa"nınkine oranla azdır ve yaklaşık 4000 yıl daha gençtir.

İnkalar'dan sadece düğümlü ipler şeklinde yazı oluşumunun ilk aşamaları bilinirken, günümüz Meksika bölgesindeki Aztekler ve Mayalar büyüleyici yazı örnekleri bırakmışlardır.

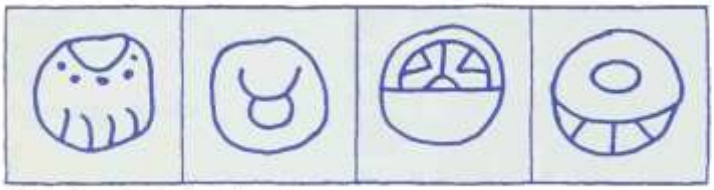
Orta Amerika'nın özerk kültürü, İspanyol kolonistlerin fetihleri ile gelişiminin ortasında ani ve acımasız bir şekilde kesintiye uğramıştır. Bu dönemde yazı, piktografik ve fonetik yazı arasında bir aşamadaydı.

Avrupa ve Amerika kavramları arasında, kıtalar arasındaki büyük mesafeye paralel olarak, konuşma kaydetme tarzında da geniş bir fark gözlemlenmektedir. Bu nedenle, karşılaştırma olanağı hemen hiç olmadığı için, deşifre işlemi de büyük ölçüde zorlaşmaktadır.

Hayalî Gösterim

Aztek işaretlerinde ay adları

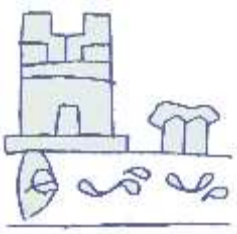
Yuvarlatılmış İdeogramlar

Maya işaretlerinde gün adları

Bugün kesin olarak analiz edilebilen tek şey, astronomik takvim el yazmalarında ve gizemli Maya binalarının anıtsal taş yazıtlarında bulunan sayı işaretleridir. Zaman ve yer bakımından birbirine yakın sayılabilecek Aztek ve Maya kültürlerini karşılaştırırken, yazılarının işaret oluşumundaki farklılıkların boyutu özellikle dikkat çekicidir. Azteklerin ay adlarını yazma şekli, fantastik nesnelerin ve yaratıkların figüratif temsillerini içerirken, Mayaların 18 ay işareti çok güçlü bir soyutlamaya sahiptir ve tüm işaretlerin dairesel bir sınır içinde yer alması nedeniyle kolayca tanınabilir.

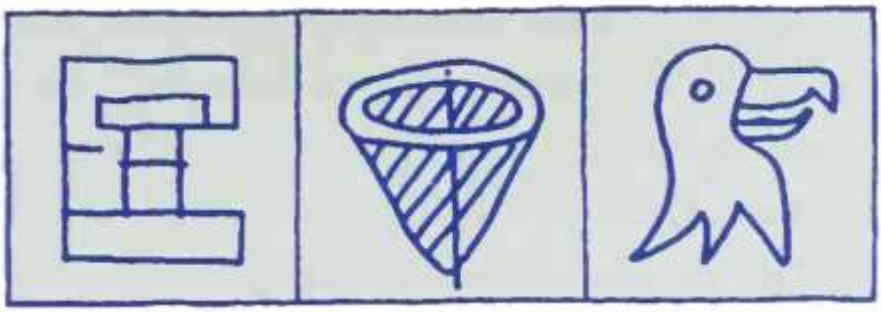
a) Azteklerin piktografik yazısı

Aztekler, nesne işaretlerini basit piktogramlar olarak veya rebus (resimli bilmece) gibi kombinasyonlar halinde kullanırdı. "Ev", "ağ" ve "şahin" gibi sözcükler kolayca tanınabilir; ancak "su", "taş" ve "kap" gibi sözcüklerin alışılmadık işaretleri, "ölüm", "dul" ve "nefes" gibi ideogramlar bir açıklama gerektirir.

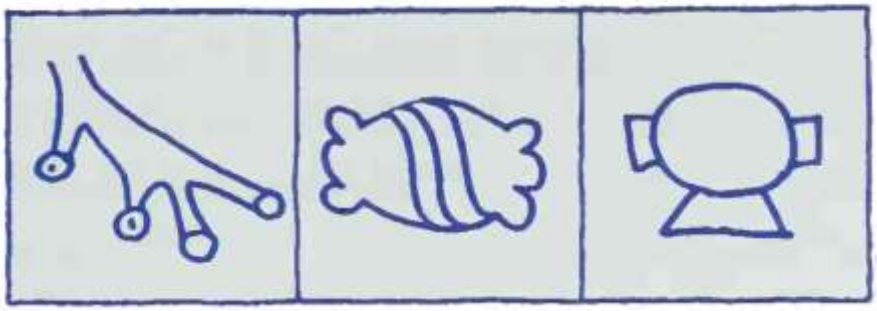

Öte yandan, "tapınak halkı" anlamına da gelen rebus, Aztek diline hâkim olmayı gerektirir. Bu sözcük "teocaltitlan"dır ve aşağıdakilerden oluşur: Sol altta "te" (dudaklar), ardından "o" (ayak izleriyle temsil edilen yol), bunların üzerinde 'cal' (ev) ve "tlan" (dişler).

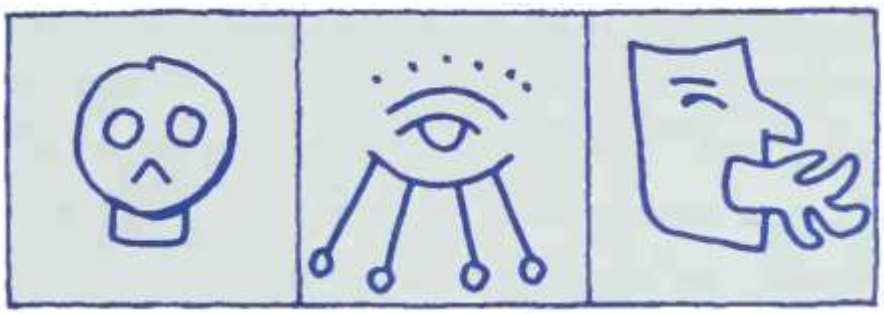
Aztek Piktogramları, M.S. 1100 (Seler)

Ev Sepet Şahin

Su Taş Gemi

Ölüm Dul Nefes

b) Mayaların piktografik yazısı

Maya kültüründe konuşma kaydı herhalde aynı şekilde oluşturulmuştur; ancak son derece soyut işaretler, uzmanlar arasında görüş ayrılıklarına yol açmıştır, çünkü figüratif olmayan temsil daha çeşitli yorumlara olanak tanır. Burada birkaç basit piktogram örnek olarak yeterli olacaktır.

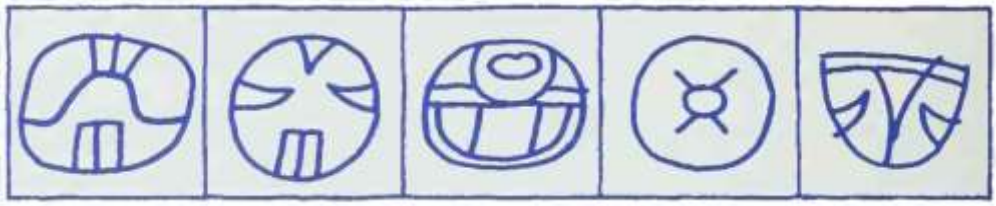
Taşa kabartma olarak oyulmuş yazıtları incelerken, hayal gücünün üstünlüğü ve gruplandırılmış resimlerin kompozisyonu hayret vericidir. Bu resimlerin yorumu, uzmanlar arasında her zamankinden daha fazla ilgi konusu olmuştur.

Yandaki resimde Honduras Copan'dan bir takvim yazıtı üzerindeki gruplandırma görülüyor. Bunun sağ alt kısmında, daha önce gösterilen gün adının işareti seçilebilir. Bireysel işaret gruplarının öğeleri arasında anlam bağlantıları kurmak amacıyla, sürekli olarak çok farklı eğilimlere dayanan yorumlar yapılıyor.

Bir yanda işaretlerin resimsel anlamlarını tamamen yitirdiği hece yazısı teorisi var. Fakat diğer yanda, resimlerin, düşünce ve seslerin tek bir grup işaretinde karışabileceği bu gizemli yazı kültürünün daha karmaşık yapısı temelinde araştırmalar devam ediyor.

Maya yazısının basit ideogramları:

Ateş Ölüm Gece Mısır Taş

Batı istilası tarafından bastırılan yabancı bir kültürün bu gizemli tanıkları, sırlarını açığa çıkaracak mı, yoksa çıkarmayacak mı, bunu zaman gösterecek.

Bu bölümde, eski piktografik yazıların yorumlanmasında hâlâ açıklanmayı bekleyen tüm bu konularla ilgili olası soruları yanıtsız bırakarak, bu bölümü sonlandıralım.